

Приватний вищий навчальний заклад «Буковинський університет»

Юридичний факультет

Кафедра фундаментальних юридичних дисциплін

Схвалено та затверджено на засіданні науково-методичної ради факультету протокол №1 від 30.09.2021

Затверджено:
декан юридичного факультету

СИЛАБУС

навчальної дисципліни

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

обов'язкова навчальна дисципліна

Освітньо-професійна програма

Спеціальність 081 «Право»

Галузь знань 081 «Право»

Рівень вищої освіти перший бакалаврський

Факультет юридичний

Мова навчання українська

Розробник: К.ю.н., доц. Гудима Мирослава Мирославівна

Профайл викладача (-ів) - <http://www.bukuniver.edu.ua/fakulteti/yuridichniy-fakultet/kafedra-cziv%D1%96lno-pravovix-discipl%D1%96n>

Контактний тел. **0509699404**

E-mail: myroslava.gudyma@gmail.com

Посилання на сторінку курсу на сайті дистанційного навчання університету

Консультації четвер з 10.00 до 16.00.

1. Анотація дисципліни (призначення навчальної дисципліни).

Конституційне право України є провідною галуззю і наукою в системі національного права України, оскільки воно закріплює та досліджує основоположні відносини соціально-економічної системи і політичної організації суспільства. А це означає, що воно формулює наукові засади українського державотворення, без яких останнє не може бути оптимально прогнозованим. Не здобувши знань з основ конституційного права, неможливо стати висококваліфікованим юристом, здатним творчо розуміти процеси формування соціально-організованого суспільства і держави, бути активним учасником їх здійснення.

Знання конституційного права є основою фахової підготовки правознавців. Адже вивчення конституційного права дає розуміння органічної єдності та цілісності національної системи права, що ґрунтується на конституції, взаємозв'язку різних галузей права, відповідності їх норм конституції, а практичним працівникам-юристам – знання про основні права і свободи людини та громадянина, захист яких є їх найважливішим завданням.

Вивчення конституційного права України також має підвищити правову культуру студентів, навчити їх широкому, всебічному піходу конституційної дійсності, вмінню використовувати знання під час практичної діяльності, сприяти вихованню в студентів глибокої особистої поваги до загально визнаних моральних і правових цінностей, сучасного юридичного статусу України як незалежної, миролюбивої, демократичної, правової держави/

2. Мета та завдання навчальної дисципліни:

Мета дисципліни: полягає в опануванні інструментарієм науки Конституційного права; з'ясування ролі Конституції України як основного закону держави і суспільства, інших державно-правових актів в регулюванні конституційно-правових відносин; засвоєння загальних засад (принципів) Конституційного ладу України, конституційно-правового статусу особи, системи основних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, основних форм безпосередньої демократії в Україні; засвоєння порядку організації та функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування, територіального устрою України, конституційно-правових основ національної безпеки і оборони України.

Опанування цієї навчальної дисципліни передбачає, насамперед всебічне вивчення, засвоєння і осмислення основних положень Конституції України, котра є не лише актом найвищої юридичної сили, що діє на всій території України, а й найвищою національною політичною цінністю, втіленням і засобом реалізації національної ідеї, а також дослідження інших нормативно-правових актів, що регулюють відповідні відносини та глибокий аналіз та вивчення літератури.

Завдання: - набуття й розвиток загальних, фахових і предметних компетентностей сформованих під час вивчення теоретичних засад сучасного конституціоналізму; - засвоєння теоретичних засад конституції; - опанування засад правового регулювання конституційного ладу України; - засвоєння конституційно-правового статусу людини і громадянина; - вивчення основ безпосереднього народовладдя; - набуття знань у сфері організації та функціонування вищих органів державної влади та органів місцевого самоврядування; отримання знань основ територіального устрою України.

3. Пререквізити. Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Конституційне право України» є опанування таких навчальних дисциплін «Юридична деонтологія», «Історія держави та права України», «Теорія держави і права», «Логіка».

4. Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна (взаємозв'язок з нормативним змістом підготовки здобувачів вищої освіти, сформульованим у термінах результатів навчання):

Під час вивчення дисципліни, відповідно до освітньо-професійної програми, формуються наступні компетентності та результати навчання.

Інтегральна компетентність здатність і готовність студента вирішувати задачі і проблеми у галузі конституційного права України із поглибленим рівнем знань та вмінь, достатніх для

вирішення проблемних професійних завдань із застосуванням цивільно-процесуальної доктрин та принципів.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК 1 здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

ЗК 2 здатність застосовувати набуті теоретичні знання у сфері конституційно-правового регулювання в практичних ситуаціях;

ЗК 3 знання та розуміння теоретичних проблем конституційного характеру та розуміння майбутньої професійної діяльності у відповідній сфері;

ЗК 6 здобуття навичок використання інформаційних і комунікаційних технологій;

ЗК 7 здатність вчитися і оволодівати учасними знаннями.

Фахові компетентності спеціальності (ФК)

ФК 2 знання і розуміння ретроспективи формування правових інститутів конституційного права;

ФК 3 цінування честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи, засвоєння механізмів захисту її конституційних прав та свобод;

ФК 7 здатність застосовувати знання засад і змісту інститутів, принципів і доктрин конституційного права;

ФК 12 здатність аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції;

ФК 21 розуміння природи правничої аргументації та здатність її застосовувати.

Отримуються наступні програмні результати навчання:

ПРН 2 здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті проблем конституційного права і демонструвати власне бачення шляхів їх розв'язання;

ПНР 4 формувати власні обґрунтовані судження на основі аналізу проблем конституційно-правового характеру;

ПНР 8 використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного і всебічного встановлення певних обставин;

ПРН 10 правильно вживати термінологію в царині конституційного праа;

ПРН 15 вільно використовувати для професійної діяльності доступні інформаційні технології;

ПНР 19 демонструвати необхідні знання та розуміння сутності та змісту основних правових інститутів конституційного права та бази даних;

ПНР 21 застосовувати набуті знання в різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки;

ПНР 23 надавати консультації щодо можливих способів захиту прав та інтересів клієнта у різних правових ситуаціях.

5. Опис навчальної дисципліни

5.1. Загальна інформація

Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість		Кількість годин					Вид підсумкового контролю	
			кредитів	годин	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота		індивідуальні завдання
Денна	1	1	6	180	36		24		120		Екзамен
Заочна	1	1	6	180	10				170		Екзамен

5.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма					Заочна форма							
	усього	у тому числі				усього	у тому числі						
		Л	П	ла б	ін д		с.р.	Л	п	Ла б	ін д	с.р.	
1	180	36	24			120	180	10					170
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 1												
Тема 1. Конституційне право – провідна галузь національного права, наука та навчальна дисципліна		2	2			5		2					10
Тема 2. Система та джерела конституційного права України		2				5		2					10
Тема 3. Конституційно-правові відносини. Конституційно-правова відповідальність		2	2			5		2					10
Тема 4. Конституція – основний закон держави та суспільства.		2	2			10		2					10
Тема 5. Основи конституційного ладу України та його гарантії		2				5		2					10
Тема 6. Загальні засади конституційно-правового статусу людини і громадянина						5							10
Тема 7. Конституційно-правовий інститут громадянства України		2	2			5							10
Тема 8. Конституційні права, свободи людини і громадянина та їх гарантії; конституційно-правові обов'язки		2	2			10							10
Тема 9. Безпосередня демократія та основні її форми.		4	2			10							10
Разом за ЗМ1		18	12			60							90
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 2												
Тема 10. Теоретичні основи організації та здійснення державної влади		2	2			5							10
Тема 11. Конституційно-правовий статус Верховної Ради України.		4	2			10							10
Тема 12. Конституційно-правовий статус народного депутата.						5							10
Тема 13. Конституційно-правовий статус Президента України.		2	2			5							10
Тема 14. Конституційно-правовий статус органів виконавчої влади.		4	2			5							10
Тема 15. Конституційно-правовий статус органів правосуддя в Україні		4	2			10							10
Тема 16. Конституційний Суд України		2	2			10							10
Тема 17. Територіальний устрій України. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування в Україні.						10							10
Разом за ЗМ 2		18	12			60							80
Усього годин	180	36	24			120		10					170

5.3. Зміст завдань для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин	
		Денна	Заочна
1.	Тема 1. Конституційне право як провідна галузь національного права, наука та навчальна дисципліна Складіть схеми до теми: «Аспекти розуміння конституційного права України», «Предмет та метод конституційного права України».	5	10
2.	Тема 2. Система та джерела конституційного права України Складіть термінологічний словник до теми: <ul style="list-style-type: none"> - Система конституційного права, - Загальна частина КПУ, - Особлива частина КПУ, - Інститут, - Норма, - Гіпотеза, - Диспозиція, - Санкція, - Джерела КПУ. 	5	10
3.	Тема 3. Конституційно-правові відносини. Конституційно-правова відповідальність Складіть термінологічний словник до теми: <ul style="list-style-type: none"> - Конституційно-правові відносини, - Суб'єкти, - Правоздатність, дієздатність, - Об'єкти, - Зміст відносин, юридичні факти, - Події, дії, - Правовстановлюючі, правозмінюючі, правоприпиняючі юридичні факти, - Одиничні, множинні юридичні факти, - Відповідальні в конституційному праві. 	5	10
4.	Тема 4. Конституція – основний закон держави та суспільства <ol style="list-style-type: none"> 1. Підготуйте усну відповідь на питання «Поняття та юридичні властивості Конституції України». 2. Складіть схему «Структура Конституції України». 3. Розв'яжіть юридичну задачу: <p>Верховна Рада розглядає питання, пов'язане з внесенням змін до Конституції. Дана пропозиція одержала 284 голоси народних депутатів . Студент Анатолій зрозумів, що до основного закону будуть внесені зміни, адже Верховна Рада приймає закони , постанови та інші акти простою більшістю від її конституційного складу (не менше як 226 голосів народних депутатів). Чи правильно він міркує?</p>	10	10
5.	Тема 5. Основи конституційного ладу України Складіть кросворд до відповідної теми.	5	10
6.	Тема 6. Поняття конституційно-правового статусу особи Самостійне орацювання питань теми: <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття конституційно-правового статусу особи. 	5	10

	<p>2. Принципи конституційно-правового статусу особи.</p> <p>3. Способи визначення конституційно-правового статусу особи.</p>		
7.	<p>Тема 7. Інститут громадянства України Розв'яжіть юридичні задачі:</p> <p>1. Двоє молодих людей – громадян и України – Олег і Дмитро поїхали на роботу до Москви. Олег влаштувався водієм вантажівки до комерційної фірми, а Дмитро – уклав контракт на проходження військової служби. Через три роки обидва повернулись в Україну. Чи є вони громадянами України?</p> <p>2. У подружжя Роберта та Корнелії, які постійно проживають у Дніпропетровську, але є особами без громадянства народився син. Громадянином якої держави він є?</p> <p>3. Родина Гольбергів (батько, мати, донька 13-ти років і син 14-ти) виїхали на постійне місце проживання до Ізраїлю, вийшовши з українського громадянства. Через деякий час діти випадково дізналися, що вони вже не є громадянами України, хоча бажання такого не мали. Чи порушено їхні права?</p>	5	10
8.	<p>Тема 8. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина 1. Розв'яжіть юридичні задачі:</p> <p>1. У договорі найму житла між комунальним підприємством ЖЕК-2 і власником квартири є такі пункти:</p> <ul style="list-style-type: none"> - «п. 2.1.6 ЖЕК-2 має право на вхід до займаного житла для огляду житлових та нежитлових приміщень. - п. 2.1.7 ЖЕК-2 має право під час аварійних ситуацій проникати у житлові приміщення (квартири) у разі відсутності господаря або членів його сім'ї». Дайте правовий коментар вказаним пунктам договору. <p>2. У ході передвиборчих перегонів міська газета надрукувала відомості з медичної картки одного з кандидатів у депутати, мотивуючи це тим, що виборці мають право знати про стан здоров'я людини, за яку їх закликають віддати голоси. Що б зробили ви на місці цього кандидата?</p> <p>3. Подружжя Антонових повернувшись з весільної подорожі з Перу почали скаржитися на погане самопочуття і негайно звернулись за допомогою в лікарню. Після огляду їх професором Олександровським було з'ясовано, що подружжя підхопило тропічну малярію. Цей випадок професора дуже зацікавив, адже його докторська дисертація була присвячена вивченню цього захворювання і в результаті здійснення таких досліджень, Олександровський винайшов ліки для його лікування, але випробувати їх на практиці на людях можливості не випадало. Професор підозрюючи, що подружжя Антонових не захочуть ризикнути і випробувати його ліки, не повідомивши їх про це, призначив і лікував подружжя саме ними. Через декілька днів пацієнти почали одужувати. Дайте правовий аналіз цієї ситуації.</p>	10	10

	2. Складіть таблицю «Види конституційних прав та свобод»		
9.	<p>Тема 9. Безпосередня демократія та основні її форми.</p> <p>1. Розв'яжіть задачі:</p> <p>1. Виборець Варавенко в день голосування завітав до виборчої дільниці п'ять хвилин на дев'яту вечора, пояснивши, що в нього зіпсувався годинник і тому він дещо запізнився. Як ви вважаєте, чи дозволять йому проголосувати, якщо годинник його, дійсно, показує час 19.45?</p> <p>2. Одна з політичних партій має намір висунути кандидатом на чергових президентських виборах доцента Київського університету, 01.12.1983 р. народження, який має дуже цікаву програму і, на думку його прихильників, відповідає всім вимогам, щоб стати найкращим Президентом в історії України. До того ж, як і вимагає Конституція України, кандидат має право голосу, постійно проживає в Києві, окрім державної, володіє декількома іноземними мовами. А яка ваша точка зору?</p> <p>2. У формі таблиці визначте яка виборча система на яких виборах в Україні застосовується.</p>	10	10
10	<p>Тема 10. Теоретичні основи організації та здійснення державної влади</p> <p>Складіть схему «Система органів державної влади України»</p>	5	10
11	<p>Тема 11. Конституційно-правовий статус Верховної Ради України.</p> <p>Розв'яжіть задачі:</p> <p>1. Дніпропетровська обласна державна адміністрація подала на розгляд Верховної Ради України проект закону. Чи зобов'язана Верховна Рада його розглянути?</p> <p>2. З технічних причин деякий час не друкувалися «Відомості Верховної Ради України», «Офіційний вісник України» й газета «Голос України», тому новий і дуже важливий закон було опубліковано в газеті «Київські відомості». Дехто має сумніви: виконувати вимоги цього закону чи ні? А як ви вважаєте?</p> <p>3. Новообрана Верховна Рада України зібралася на першу сесію відповідно до ст. 82 Конституції України не пізніше ніж на 30-й день після офіційного оголошення результатів виборів. Протягом двох тижнів народні депутати не можуть сформувати коаліцію депутатських фракцій відповідно до ст. 83 Конституції. Який подальший розвиток подій?</p>	10	10
12	<p>Тема 12. Конституційно-правовий статус народного депутата.</p> <p>1. Питання для самостійного опрацювання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття народного депутата України. Вимоги до народного депутата. 2. Принципи статусу народних депутатів 3. Повноваження та правовий статус народного депутата. <ol style="list-style-type: none"> 3.1. Виникнення та припинення повноважень народного депутата України 	5	10

	<p>3.2. Права народного депутата України. 3.3. Обов'язки народного депутата України 3.4. Гарантії депутатської діяльності</p> <p>2. Теми для написання рефератів: 1. Поняття та принципи статусу народного депутата. 2. Депутатська недоторканість: сучасний стан проблеми. 3. Форми діяльності народного депутата України. 4. Основні гарантії депутатської діяльності. 5. Особливості правового статусу депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим. 6. Особливості правового статусу депутата місцевої ради.</p>		
	<p>Тема 13. Конституційно-правовий статус Президента України. Доповніть речення Президент України є _____, органом, що формується _____. Повноваження Президента України розпочинаються _____, і за загальним правилом припиняються _____. Президент України обирається за _____, виборчою системою. Президент України складає присягу не пізніше, ніж через _____ з дня _____. Позачергові вибори президента України відбуваються в _____. Підставами дострокового припинення повноважень Президента України є відставка _____, усунення з поста в порядку імпичменту, смерть. Для прийняття остаточного рішення про усунення Президента з поста в порядку імпичменту, необхідно, щоб за це проголосувало _____. Нормативно-правовими актами, що приймають я в межах його повноважень є: _____.</p>	5	10
	<p>Тема 14. Конституційно-правовий статус органів виконавчої влади. Підготовка презентації з використанням системи Microsoft Office PowerPoint з вузької проблематики із подальшою його презентацією перед аудиторією</p>	5	10
	<p>Тема 15. Конституційно-правовий статус органів правосуддя в Україні Складіть схему «Система судоустрою України» Підготуйте есе за темою «Суд присяжних в Україні: сучасний стан та перспективи»</p>	10	10
	<p>Тема 16. Конституційний Суд України</p> <p>1. Розв'яжіть рівняння $X * Y = (Z + W) * V$, де X – строк повноважень судді Конституційного Суду України; Y – строк протягом якого громадянин України повинен проживати на території України, щоб мати право бути суддею Конституційного Суду України; Z – кількість суддів, що входять до складу Конституційного Суду</p>	10	10

України; W – кількість суддів, що є необхідною для того, щоб пленарне засідання Конституційного Суду України було повноваженим; V – по скільки суддів Конституційного Суду України призначають Президент України, Верховна Рада України та з'їзд суддів. 2. Підготуйте доповідь за темою: «Конституційна скарга – новий інститут конституційного судочинства України»		
Тема 17. <i>Територіальний устрій України. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування в Україні.</i> Самостійне опрацювання тематики шляхом підготовки презентації з використанням системи Microsoft Office PowerPoint.	10	10
Разом	120	170

6. Система контролю та оцінювання

Види та форми контролю. Формами поточного контролю є: усне, письмове опитування, тестування, розв'язування ситуаційних задач, практичні роботи, контрольні роботи. Форма підсумкового контролю: екзамен.

Засоби оцінювання. Засобами оцінювання та демонстрування результатів навчання є:

- контрольні роботи;
- тести;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- студентські презентації та виступи на наукових заходах.

Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЄКТС	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	Залік
90-100	A	відмінно	Відмінно
82-89	B	добре	Добре
74-81	C		
64-73	D	задовільно	задовільно
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно	незадовільно
1-34	F		

Розподіл балів з навчальної дисципліни, які отримують студенти

Поточне оцінювання (аудиторна та самостійна робота)												Кількість балів (екзамен)	Сумарна кількість балів
Змістовий модуль 1						Змістовий модуль 2							
T1	T2,3	T4,5	T7,8	T9	МКР	T11	T13	T14	T15	T16	МКР	30	100
5	5	5	5	5	10	5	5	5	5	5	10		

T1, T2 ... T5 – теми змістових модулів.

7. Рекомендована література

Основна:

1. Барабаш Ю. Г. Державно-правові конфлікти в теорії та практиці конституційного права: моногр. Х.: Право. 2008. 220 с.
2. Барабаш Ю.Г. Парламентський контроль в Україні: проблеми теорії та практики: дис. канд. юрид. наук. Х.: Б. в. 2003. 205 с.
3. Бориславська О. Європейська модель конституціоналізму: системноаксіологічний аналіз : монографія . Харків : Право, 2018. 384 с.
4. Бостан С.К. Форма правління сучасної держави: проблеми історії, теорії, практики: Монографія . Запорізький юридичний інститут. Запоріжжя: Дике поле, 2005. 539 с.
5. Булкат М. С. Теоретико-правові засади розвитку та функціонування судової влади. Монографія. НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ : Юрид. Думка. 2018. 502 с.
6. Дахова І.І. Конституційно-правовий статус уряду в зарубіжних країнах: монографія. Харків: «Фінн», 2008. 200 с.
7. Державне правління: еволюція сучасних форм. Монографія. В. В. Сухонос ; ДВНЗ "Укр. акад. банк. справи Нац. банку України". Юрид. ф-т. Суми : Університетська книга, 2013. 310 с.
8. Державний суверенітет в умовах європейської інтеграції : монографія. За заг. ред.: Ю. П. Битяка, І. В. Яковюка. Харків : Право, 2013. 336 с.
9. Еллинек Г. Декларація прав человека и гражданина. Одеса: Вид-во «Юридична література», 2006.
10. Ковтун В. І. Гарантії державного суверенітету України: конституційні аспекти : монографія. Харків : Фактор, 2014. 216 с.
11. Коломієць Ю.М. Правовий статус монарха в державах Близького Сходу, Магрибу та Японії. Харків. Харківський ун-т внутр. справ. 2000. 117 с.
12. Конституційна юрисдикція: підруч. / за ред. Ю. Г. Барабаша та А. О. Селіванова. Х.: Право, 2012. 168 с.
13. Конституційний процес в Україні та світовий досвід конституціоналізму : монографія. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; наук. ред. Ю. С. Шемшученко. Київ : Юрид. думка, 2014. 262 с.
14. Кушніренко О.Г., Т.М. Слінько Права і свободи людини і громадянина. Х.: Факт, 2001. 431 с.
15. Поділ державної влади в умовах різних форм державного правління Монографія . І. В. Процюк. Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". Х. : Право. 2012. 583 с.
16. Речицкий В. Политический предмет конституции. К.: Изд-во "Дух и Литера". 2012. 728 с.
17. Савчин М. Сучасні тенденції конституціоналізму у контексті глобалізації та правового плюралізму: монографія. Ужгород: РІК-У. 2018. 440 с.
18. Сergygina S. G. Форма правління: питання конституційно-правової теорії та практики Х.: Право, 2011. 768 с.
19. Стецюк П. Б. Основи теорії конституції та конституціоналізму: курс лекцій . Ч. 1. Л., 2003. 232 с.
20. Сухонос, В. В. Інститут глави держави в конституційному праві : монографія. Суми ДВНЗ "УАБС НБУ". 2011. 339 с.
21. Сучасний парламентаризм: український та світовий виміри : монографія / Нац. акад. прав. наук України, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування. - Харків : Юрайт, 2018. 200 с.
22. Теорія та практика застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод : компендіум; за заг. ред. О.В. Сердюка, І.В. Яковюка. Харків : Право, 2017. 374 с.
23. Теоретичні та практичні проблеми правового забезпечення соціально-економічного та політичного розвитку суспільства і держави: Монографія / В.Ф. Опришко, Ф.П. Шульженко, О.О. Гайдулін та ін. К.: КНЕУ, 2006. 702 с.
24. Ткаченко Є. В. Правовий захист етнічних та мовних меншин. Х. , 2018. 315 с.
25. Ткаченко Є. В. Конституційно-правове регулювання мовних відносин : монографія / Є. В. Ткаченко ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків: ФІНН, 2010. 336 с.
26. Форма державного правління як парадигмальна основа розвитку інституційної структури політики: монографія / І. Г. Алексеєнко ; Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара. Д. : Пороги, 2011. 428 с.

27. Чепель О. Д. Конституційно-правовий статус та професіоналізація діяльності депутатів парламенту на сучасному етапі (порівняльно-правове дослідження) : монографія. Чернівці : Рута, 2010. 254 с.
28. Шаповал В. Н. Сравнительное конституционное право / В. Н. Шаповал. К.: Княгиня Ольга, 2007. 413 с.
29. Шевчук С. Судовий захист прав людини: Практика Європейського Суду з прав людини у контексті західної правової традиції. Вид. 3-тє. К. : Реферат, 2010. 848 с.
30. Шипілов Л.М. Народовладдя як основа демократичної держави : монографія. Х. : ФІНН, 2009. 216 с.

Допоміжна:

1. Бигич, О. Л. Конституційне будівництво та проблеми розвитку порівняльного правознавства. Конституційне будівництво в Україні: теорія та практика. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 4-й річниці Конституції України 1-3 червня 2000 року. Ужгород : Закарпаття / голов. ред. Г. М. Курій ; орг. комітет В. Я. Тацій, 2000. С. 81-85
2. Бондаренко Н. О. Конституційно-правовий статус особи: теоретико-практичні засади. *Форум права*. 2016. № 4. С. 35–40
3. Букач В. Зміст конституційних політичних прав і свобод громадян. *Право України*. 2001. № 9. С. 21-23.
4. Георгіна А. Законодавча влада: поняття, правова природа, місце і роль у системі органів публічної влади. *Право України*. 2009. № 11. С. 100-118
5. Григоренко А.О. Конституційно-правовий статус народного депутата України і парламентаріїв Італії, Польщі та Угорщини: порівняльний аналіз: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Григоренко Артем Олегович; Київ. нац. ун-т внутр. справ. К., 2010. 24с.
6. Грובהва В. П. Система місцевого самоврядування Франції: досвід для України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2015. Вип. 32(1). С. 108-112
7. Гузій А. А. Конституційний контроль в зарубіжних країнах. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2018. № 8(2). С. 12-15
8. Зелінська М. Інститут глави держави в президентських системах країн Латинської Америки. *Політичний менеджмент*. 2011. № 4. С. 146-151
9. Коваль Н. В. Порівняльно-правова характеристика координаційних, консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів і служб при главі держави в зарубіжних країнах. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 1. С. 112-116
10. Колесник Г.І. Світовий досвід здійснення законотворчого процесу під час реалізації законодавчих парламентських процедур. Збірник наукових праць "Державне управління та місцеве самоврядування". Дніпро. 2012. Вип. 01(7). URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2012-01\(7\)/12kgizpp.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2012-01(7)/12kgizpp.pdf)
11. Кононенко О. Проблеми реалізації конституційного права громадян на збори, мітинги, походи і демонстрації. *Право України*. 1998. № 2. С. 48-50.
12. Конституційні принципи політичної системи і здійснення народовладдя [Текст] / О. Ю. Тодика. Проблеми законності. Вип. 72. Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого / відп. ред. В. Я. Тацій [та ін.] , 2005. С. 3-9 .
13. Кравцова З. С. Моделі конституційного закріплення принципів конституційного ладу. *Право і громадянське суспільство*. №1, 2014 С.27-35
14. Крусс, В. И. Сравнительное правоведение и конституционная компаративистика. Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: Зб. матеріалів міжнар. наук. симпозіуму "Дні порівняльного правознавства" (м. Київ, 8-11 квіт. 2009 р.). К. : Логос / за ред.: Ю. С. Шемшученко, Л. В. Губерського, І. С. Гриценко ; упоряд. О. В. Кресін, 2009. С. 220-226
15. Лукаш Е.А. Природа конституційного права громадян на об'єднання в політичні партії. *Проблеми законності*. Харків, 2001. Вип. 48.
16. Муртіщева А. Загальна характеристика конституційних основ відповідальності уряду в країнах-членах ЄС. *Вісник Національної академії наук України*. 2015. № 2 (81). С. 138-146
17. Оніщук М. В. Законодавчі референдуми і законодавча референдна демократія : теоретико-методологічні та нормопроектні аспекти. *Економіка та право*. 2009. № 3 (25). С. 5–10.
18. Петренко П. Д. Деякі особливості організації діяльності органів виконавчої влади вищого рівня у країнах – членах Європейського Союзу. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2016. № 6. С. 34-38

19. Петришин О. Пропорційна виборча система: історичний досвід запровадження. *Вісник ЦВК*. 2006. № 1. С. 53-57.
20. Полянський А. Г. Моделі конституційно-правового закріплення функцій судової влади: національні тенденції та міжнародний досвід. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 2. С. 92-95
21. Портнов А.В. Особливості інституту конституційного контролю в Швейцарській Конфедерації. *«Вісник Вищої Ради Юстиції»*, №3 (11), 2012. С. 139-146
22. Прилуцький С.В. Судова система Республіки Польща. *Бюл. М-ва юстиції України*. 2014. № 6. С. 53-64
23. Речицький В.В. Конституція України (проект): брошура. Х., 2007. 32 с.
24. Солодков А. А. Сучасні світові моделі суду присяжних. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2014. Вип. 10-2(2). С. 133-135
25. Сухонос, В. В. Методологічні проблеми дослідження монархічної форми правління: термінологія і класифікація постіндустріальної епохи. Методологічні проблеми правової науки : матеріали міжнар. наук. конф. 13–14 грудня 2002 р. / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого ; Академія правових наук України. Х. : Право, 2003. С. 165–169.
26. Цимбалістий Т. Становлення і сутність інституту конституційної юстиції. *"Науковий часопис Національної академії прокуратури України"*. Випуск № 2. 2014. с. 123–129
27. Черняк Є.В. Конституційна юстиція Сполучених Штатів Америки : дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «конституційне право» / Є.В. Черняк. К., 2005. 182 с.
28. Шаповал В. Сутнісні характеристики місцевого самоврядування. *Право України*. 2002. № 3. С. 51-57.
29. Шарий В. І. Характеристика світових тенденцій розвитку місцевого самоврядування. Публічне адміністрування : теорія та практика : електрон. наук. фах. вид. Дніпропетр. регіон. ін.-ту держ. упр. НАДУ при Президентіві України. 2012. Вип. 10. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/>
30. Фрицький О. Дослідження конституційного права країн світу на підставі порівняльного аналізу і в аспекті його теоретичного розвитку. *Право України*. 2008. 4. С. 164-165

Інформаційні ресурси

<http://europa.eu> — Офіційна сторінка Європейського Союзу
<http://www.eurotreaties.com/eurotexts.html> тексти установчих договорів Європейського Союзу
<http://www.euractiv.com> — медіа портал Європейського Союзу
<http://www.europarl.europa.eu> — офіційна сторінка Європейського Парламенту
<http://ec.europa.eu> — офіційна сторінка Європейської Комісії
<http://www.ombudsman.europa.eu/start.faces> — офіційна сторінка Європейського Омбудсмена
<https://minjust.gov.ua/acquis-communautaire> - акти *acquis* ЄС, перекладені на українську мову
<http://eur-lex.europa.eu/homepage.html> - пошукова система нормативних актів ЄС
<http://rada.gov.ua/> - Сайт Верховної Ради України
<http://www.ccu.gov.ua/> - Сайт Конституційного Суду України
<http://www.scourt.gov.ua/> - Сайт Верховного Суду України
<http://www.vasu.gov.ua/> - Сайт Вищого Адміністративного Суду України
<http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>. Сайт Європейського Суду з прав людини
<http://khp.org/> - Сайт Харківської правозахисної групи
<https://helsinki.org.ua/articles/ukrajinska-hromadska-hrupa-spruyannya-vykonannyuhelsinskyh-uhod/> - Сайт Української Гельсінської спілки з прав людини